

Remekműveket kell választani

Interjú Ránki Dezső zongoraművésszel

„A sztárkultusz a hangoztatott álszent szlogennel ellentétben nem a klasszikus zene népszerűsítését szolgálja, hanem pontosan az ellenkező eredményt éri el hosszabb távon, és legfeljebb az illető előadó átmeneti, kétes értékű ismertségét segíti elő” – mondta lapunknak Ránki Dezső, aki arról is beszélt, hálás a sorsnak, hogy nem mostanában kell elkezdenie a pályát, mert alkalmatlan a manapság elengedhetetlen nyomulásra, önmenedzselésre. A Nemzet művésze díjjal kitüntetett, Kossuth-díjas zongoraművész a múlt év végén a Magyar Művészeti Akadémián tartott székfoglalójában a zenészvilág egyöntetű elismerése mellett tökéletesen fogalmazta meg az előadóművészet örökérvényű igazságait.

✎ Kiss Eszter
Veronika

– *Mióta foglalkoztatják a székfoglalójában összeszedett gondolatok? Olyan alapkérdéseket fogalmazott meg, amelyekkel sok zenész egyetért.*

– Amikor kiderült, hogy székfoglalót kell tartanom, megijedtem, mert soha még ilyenfajta önálló előadásom nem volt, egyáltalán a nyilvános beszédetől mindig féltem. Aztán elgondolkoztam, és lassanként rájöttem, ez kiváló alkalom arra, hogy rengeteg mindent megfogalmazzak, ami összegyűlt, kikristályosodott bennem ötven év alatt, és talán hasznos lehet más zenésznek is meghallgatnia, elolvasnia. Végül tizenkét fejezetbe rendszereztem a hangszeres, zongorista előadó szemzőgéből nézve legfontosabbnak gondolt témákat. Sokat alakítottam, bővítettem, kurtítottam, csiszoltam a szöveget, igyekeztem a tőlem telhető legegységértelmebb módon leírni a tapasztalataimat, a rengeteg koncertezés, utazás, gyakorlás során levont tanulságokat.

– *Amit a mostani, „pörgősnek” nevezett világról mondott, alighanem kikerülhetetlen káros mellékhatása korunknak, hiszen mindenhol jelen van. Mit tehet a mai kor embere, hogy ezt a „roncsoló”*

hatást tompítsa? És mit tehet egy zenész, hogy a saját művészi életét ettől megóvja?

– Nem hiszem, hogy van általános recept. Előfordulhat – horribile dictu –, hogy valaki ezt szereti, az más kérdés, hogy biztosan őt is károsítja hosszú távon. Az emberek nagy része akkor érzi magát jól és biztonságban, ha a körülötte lévő világhoz, közösséghez idomul, nem lóg ki, az „elvárásoknak” megfelel, ő is beszáll a mókuserékbe, és emiatt vállalja a kellemetlen érzéseket is. Vagy elhiteti magával, hogy ez így jó.

A média irányítóinak érdeke pedig az, hogy a figyelmet lekösse, az emberek saját gondolkodását kiiktassa. Ne legyen félreértés, ez nem konteó, hanem egyszerű gazdasági szükségszerűség. Külön erőfeszítés, sőt bátorság kell ahhoz, hogy önvédelemből, lelki, de testi egészségünk megőrzése végett is kivonjuk magunkat ez alól, és merjünk függetlenedni.

– Hogy megértsük, nem attól leszünk boldogabbak, ha még ezt is megvesszük, azt is utánozzuk, hanem időt szánunk arra, hogy elgondolkozzunk, valamit alaposan megnézzünk, benne elmélyedjünk, egyszerűen észrevegyük az életet, a szépséget. Nem tragédia, ha valami-ből kimaradunk, sokkal többet jelent az az idő, energia, nyugalom, amit így nyerünk. Művészekre mindez ugyanúgy érvényes. Ha állandóan „lépést akarunk tartani”, sőt, a többiek felülmúlni, a következmény teljes művészi kudarc, visszafejlődés lehet, még ha nem is vesszük rögtön észre.

– *Arról is beszélt, az ideális műsorválasztásnál a teljes műsor az első hangtól az utolsóig összefüggő mű benyomását kelti. Milyen szempontok szerint válogatja egy ilyen esetben a sokszor korban, stílusban eltérő műveket?*

– Sokat nem tudok hozzátenni ahhoz, amit ott megfogalmaztam. Legtöbbször egy vagy két darabbal – amiket különösen szeretek – kezdődik a kiválasztás, ez adja a műsor bázisát, és folytatódik rengeteg próbálkozással, gondolkodással, amíg sikerül hozzávaló művekkel egy egészséges, jól működő sorrendet találni. Nincs alkalmazható módszer, csak mindig más, egyszer gyors, máskor kínlódással teli, hosszadalmas, improvizált folyamat. Be kell vallanom, eleinte eléggé esetlegesen állítottam össze a műsoraimat, jó sok év telt el, amíg rájöttem, mennyire fontos kérdés ez.

– *Korokon, szerzőkön átívelő a repertoárja, és nyilatkozta is, hogy nem annyira szerzőket, mint inkább konkrét műveket tart a legkedvesebbjei között, ezekből viszont sok van. Néhányat azért megemlítené, és esetleg azt is, hogy miért szereti annyira az adott művet?*

– Azért szerzőket is említhetek, mint legkedvesebbeket, mert például Haydn, Debussy, Ravel, Liszt csaknem minden művét bármikor szívesen játszánám, annyira közel érzem őket magamhoz, pontosabban magamat hozzájuk. De Schumann számos darabja, pl. a Fantázia, Kreisleriana, Davidsbündlertänze kapcsán is azt érzem gyerekkorom óta, hogy a lényem elválaszthatatlan része. Sokáig tudnám a sort folytatni akár Schubert, Mozart, Bartók, Bach sok művével. Hogy miért szeretem őket, nem tudom jól megfogalmazni, nem is nagyon akarom, és talán nem is lehet (a megfogalmazási folyamatnak az a veszélye, hogy önjáróvá válhat, az esetleg nem tökéletesen megválasztott szavak félrevehetik, megváltoztatják a lényegében csak zenével kifejezhető tartalmat, és visszahatnak az emberre), inkább igyekszem eljátszani.

– *Az ember, a művész szükségszerűen változik, fejlődik az élete során, bizonyos művekről, azok előadásáról is változik a véleménye. Tudna olyan*

művet mondani, amiről nagyon másképp gondolkodik, mint fiatalon, és azt is elmondaná, miben érhető tetten ez a másfajta gondolkodás, és melyek azok a hatások, amelyek megváltoztatták a véleményét?

– Ahhoz tudnám hasonlítani a hosszú idő alatt lejárló változást, fejlődést egy mű előadásában, koncepciójában, mint amilyen változás egy ember külsejében is bekövetkezik az évek során, egyre több részlet, árnyalat válik észrevehetővé, a karakterek mind kifejezőbbé, jellegzetesebbé alakulnak, de nem hirtelenül, ugrásszerűen. Ahogy idősödik az ember, az átélt tapasztalatok, élmények is valamilyen módon beépülnek a játékába, a rengeteg egyéb megtanult darab is hat rá, sok mindent jobban, tisztábban, differenciáltabban látunk. Gyökeres változás viszont nem jellemző, ahogy az ember maga is felismerhető marad évtizedek múltán is (többnyire).

– *Mit tehet egy művész azért, hogy egy-egy sokszor, hosszú időn át játszott mű ne kopjon meg, hanem újra és újra frissnek hasson?*

– Nincs titok, hacsak az nem, hogy remekműveket kell választani – szerencsére van ilyen bőven –, mert akkor elég csak elkezdeni a darabot, és még rossz lelkiállapot esetén is, ha századszor is játszunk, hamarosan magukkal ragadnak, csak rá kell ülni a hullámokra. Nem lehet az alapos felkészülést megúszni sokszor játszott műveknél sem, és ha ilyenkor nyitott szemmel, füllel és lélekkel dolgozunk, rengeteg újat fedezünk fel bennük, kimeríthetetlenek. Mindig többet kapunk tőlük, mint amire képesek vagyunk az előző előadásokból emlékezni, megünárról, megkopásról szó sem lehet.

– *Arról is beszélt, hogy egyre nagyobb teret kap az önfényezés és a látványra, külsőségekre utazó cirkuszi produkció jellegű előadás. A reklámokkal, szenzációhajhászással teli világban hogyan jut el mégis az emberekhez az érték?*

– Nehezen. Sajnos tanácstalan vagyok, és csak az jut az eszembe, hogy megalkuvás nélkül, teljes meggyőződéssel próbáljunk a magunk útján járni, játszani akár több, akár kevesebb embernek a tőlünk telhető legjobb színvonalon az általunk legjobban szeretett és legjobbnak ítélt műveket, bízva abban, hogy elegendő vannak azok, akik ezt igénylik, észreveszik és hálásan fogadják. Nem szabad belemenni a még-nagyobbat-mondani, másokat túlkiabálni akarás csapdájába, mert úgyis a rövidebbet húzzuk, és a zene látja a kárát. A legutóbbi napokban is találkoztam egészen meghökkentően, nevetségesen önajnárokozó interjúkkal, nem veszik észre, hogy ez a leépüléshez és művészi csődhez vezető zsákutca.

Az alapos, lelkiismeretes felkészülés és szerény (nem álszerény!) hozzáállás helyett a rikító külsőségek és izléstelen modorosságok halmozása, a mórifikálás, a „közönség megszólítása”, egyáltalán a sztárkultusz a hangoztatott álszent szlogennel ellentétben nem a klasszikus zene népszerűsítését szolgálja, hanem pontosan az ellenkező eredményt éri el hosszabb távon, és legfeljebb az illető előadó átmeneti, kétes értékű ismertségét segíti elő.

– *Abban a szerencsés helyzetben van, hogy felesége és fia is kiváló zongoraművész, így a családi közös zenélések a mindennapok részét képezhetik, és pódiumon is számtalan alkalommal csodálhattuk, csodálhatjuk a közös koncerteket. Számos kamarapartnere van, volt, miben más együtt játszani egy családtaggal, akivel óhatatlanul más a nexus, mint egy külső zenészcollégával?*

– Ajándék az élettől, hogy Edittel a zenében is társsak lehetünk. Itthon, nyugodt körülmények között bármennyit gyakorolhatunk, dolgozhatunk együtt, ahogy már évtizedek óta tesszük is. Nem lehet ezzel összehasonlítani azt, amikor mással kell együtt játszani, még ha nagyszerű művész is, mert általában kevés próbával, a zenei szempontokat, megoldásokat nehezebben egyeztetve, messze nem ennyire összeszokva és nem ilyen intim személyes kapcsolatban zajlik olyankor a közös munka.

– *Fia révén talán szélesebb spektrumon érzékeli a mai fiatal művészek lehetőségeit, és a mai világ megváltozott közegét. Melyek a legszembetűnőbb különbségek az Ön fiatalokora és a mai kor között, egy pályakezdő művész szemszögéből?*

– Most sokkal nagyobb szerepet játszik az önmenedzselés, tetszetős kontósbe öltöztetése az „eladandó” produkciónak, mint a „mi időnkben”. Ez már egy külön szakma, aminek fortélyait alkalmazva bevonják az egésztest egy sokat ígérő mázzal – reklámban, meggyőző beharangozó szövegekben, viselkedésben, zenei gesztusokban – gyakran elfedve ezzel a művészi teljesítmény igazi minőségét (vagy gyatraságát), és így a nem hozzáértőket – beleértve sajnos a támogatásokat kiosztó döntéshozókat is (!) – megtévesztve. Aki ma ilyesmiben, és a „hasznos kapcsolatok” kiépítésében is rátermett, ügyes, sőt még jó menedzsert is szerez megfelelő média-hátterrel, az hatalmas előnyben van a nála alkalomadtán tehetségesebb, de az érvényesülés módjaiban kevésbé jártas, vagy gátlásosabb fiatallal szemben. Régen – ha nem tévedek – sokkal inkább a tiszta zenei produkció számított. A külsőségek és hazugságok világában élünk,

Fotó: Felvégi Andrea – Fesztivál Akadémia Budapest

amit látunk, sokszor kiáltó ellentétben van azzal, amit hallunk. Már aki észreveszi. Némi vigaszul szolgálhat, hogy azért van sok igazán értékes koncert is.

– *Ha most visszatekint az elmúlt évtizedekre, amikor kezdte a pályát, milyennek látta a jövőképét, és az akkori terveiből mi valósult meg?*

– Soha nem terveztem semmit, így csalódás sem érhetett. Szerencsés vagyok viszont, mert azt csinálhatam-csinálhatom, amit szeretek, és amihez a visszajelzések alapján van némi tehetségem. Gyerekkoromtól kezdve természetes módon nőtem bele ebbe az életformába, mintha minden magától haladt volna errefelé, az út egyértelmű volt. Kivételes adományként úgy érzem, hogy az életem ennél jobban nem alakulhatott volna – és nem csak e tekintetben. Hálás vagyok a sorsnak, hogy nem mostanában kell elkezdenem a pályát, mert én alkalmatlan vagyok a manapság sajnos elengedhetetlen nyomulásra, önmenedzselésre, soha egy lépést nem tettem azért, hogy fellépési lehetőséget szerezzek magamnak. Ez teljesen idegen az alkatomtól, de nem is volt rá szükség.

– *Van esetleg bármi olyan, amit mindenképp szeretne még megvalósítani, de eddig nem került rá sor, egy mű, egy kamarapartnerrel való játék, egy helyszín, vagy bármi más?*

– Bach két- és háromzongorás (eredetileg csembalóra írt) csodálatos versenyműveit korábban játszottuk jó néhányszor Edittel és Fülöppel, most az egyzongorás koncertokat tanulom éppen. Hármat játszottam belőlük az utóbbi években, alapfokon lényegében már mind a hatot tudom (az 1057-es jegyzékszámú művet nem vettem bele, mert az hármaverseny zongorára és két fuvolára), és szeretném valamikor a tavasz végén, nyár elején az egész sorozatot egyben, vagy inkább két egyórás koncerten előadni. ■